

Г. Б. Ніколенко,
аспірант, Уманський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-9316-866X>
М. О. Панчук,
аспірант, Уманський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5157-3607>
В. Г. Сторожук,
аспірант, Уманський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3883-7636>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.11.230

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

G. Nikolenko,
Postgraduate Student, Uman National University
M. Panchuk,
Postgraduate Student, Uman National University
V. Storozhuk,
Postgraduate Student, Uman National University

THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN THE DEVELOPMENT STRATEGY OF THE COMPETITIVE TERRITORIAL COMMUNITIES

У статті досліджено роль людського капіталу в стратегії розвитку територіальних громад України. Проаналізовано сучасні підходи до стратегічного планування соціально-економічного розвитку на прикладі Причорноморського економічного району (Миколаївської, Одеської та Херсонської областей). Обґрунтовано необхідність розширення наявних стратегій за рахунок впровадження комплексної Концепції капіталів громади, яка розглядає людський капітал у взаємозв'язку з іншими формами капіталу. Визначено, що інвестиції в людський капітал створюють мультиплікативний ефект для економічного зростання, соціальної згуртованості та підвищення інноваційної активності на місцевому рівні. Запропоновано стратегічні підходи до розвитку людського капіталу територіальних громад, що сприятимуть підвищенню їх конкурентоспроможності та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку, особливо в контексті реформи децентралізації та післявоєнної відбудови.

The critical role of human capital in the strategic development of territorial communities in Ukraine is examined in this article. Contemporary approaches to strategic planning are analyzed through a detailed case study of the Black Sea economic region, encompassing Mykolaiv, Odesa, and Kherson oblasts. It is revealed that while regional strategies prioritize social dimensions of human capital development, they are often characterized by a lack of comprehensive integration with other forms of community capital. The necessity of expanding existing strategic frameworks through

implementation of the Community Capitals Framework (CCF) is substantiated, wherein human capital is viewed in interconnection with natural, cultural, social, political, financial, and infrastructural capitals. Through this holistic approach, synergistic effects that enhance territorial competitiveness and resilience are created, which is particularly important in the context of Ukraine's decentralization reform and post-war reconstruction challenges. Key challenges facing Ukrainian territorial communities in human capital development are identified, including demographic crisis, youth outmigration, and limited access to quality educational and healthcare services. These challenges are observed to form a vicious cycle that depletes the economic potential of territories while the burden on local budgets is increased. It is demonstrated that investments in human capital generate a multiplicative effect for economic growth, social cohesion, and increased innovation activity at the local level. Based on these findings, strategic approaches to human capital development in territorial communities are proposed, including: inclusive entrepreneurial ecosystems creation, education and skills development investment, social infrastructure building, entrepreneurial social infrastructure stimulation, digital technologies and remote work opportunities development, local self-governance strengthening, and environmental consciousness fostering. Through the proposed comprehensive approach, territorial communities through effective mobilization and utilization of human potential can achieve competitiveness. This becomes especially crucial in conditions of martial law and future post-war reconstruction, where human capital is emerged as the most mobile and potentially renewable resource by which community resilience and adaptability to contemporary challenges are determined.

Ключові слова: людський капітал, територіальні громади, соціальний капітал, сталий розвиток, децентралізація, Причорноморський економічний район.

Key words: human capital, territorial communities, social capital, sustainable development, decentralization, Black Sea Economic Region.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Зростання ролі людського капіталу у розвитку територіальних громад обумовлена комплексом взаємопов'язаних факторів, що характеризують сучасний стан розвитку місцевого самоврядування в Україні. Питання ефективного формування та використання внутрішніх ресурсів набуло особливої актуальності в контексті децентралізаційної реформи, яка наділила територіальні громади значно більшими повноваженнями та відповідальністю за власний розвиток. У цих умовах людський капітал стає визначальним фактором спроможності громад ефективно реалізувати отримані можливості та забезпечити сталий соціально-економічний розвиток територій.

Територіальні громади в Україні стикаються з серйозними викликами у контексті розвитку людського капіталу, що підкреслює актуальність досліджуваної проблематики. Демографічна криза та старіння населення створюють замкнене коло проблем: підвищення освітнього рівня молоді в сільській місцевості часто призводить до її відтоку, оскільки місцеві ринки праці мають обмежені потреби у висококваліфікованих та освічених працівниках. Ця міграція молоді призводить до формування старішого населення, яке потребує більше медичної допомоги та соціальної підтримки, що створює додаткове навантаження на місцеві бюджети при одночасному зменшенні економічно активного населення. Об-

межений доступ до якісної освіти та охорони здоров'я у багатьох громадах через віддаленість від центрів надання послуг та недостатнє фінансування погіршує можливості для розвитку людського потенціалу, що у свою чергу знижує привабливість цих територій для проживання та інвестування. Відсутність якісних освітніх послуг та обмежені можливості для професійного розвитку поглиблюють наявні диспропорції у розвитку різних територій України, які значною мірою зумовлені саме різницею в якості людського капіталу.

Більше того, в умовах воєнного стану та майбутньої післявоєнної відбудови значення людського капіталу як найбільш мобільного і потенційно відновлюваного ресурсу суттєво зростає. Ефективна мобілізація та розвиток людського капіталу стає критичним фактором стійкості громад у кризових умовах, що підкреслює стратегічну важливість досліджуваної проблематики.

Таким чином, актуальність проблематики, пов'язаної з визначенням ролі людського капіталу у стратегії розвитку територіальних громад, обумовлюється необхідністю подолання комплексу взаємопов'язаних викликів, з якими стикаються українські громади в контексті воєнно-політичних, соціально-економічних і демографічних змін, економічних трансформацій, цифровізації, підвищення якості публічних послуг та забезпечення сталого розвитку територій. Стратегічний підхід до формування та використання людського капіталу стає визначальним фактором життєздатності громад та їх спроможності адаптуватися до сучасних викликів в умовах розширення повноважень місцевого самоврядування.

Рис. 1. Стратегічні, оперативні цілі та завдання розвитку людського капіталу Миколаївської області

Джерело: сформовано на основі [6, с. 74—86].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика формування та розвитку людського капіталу територіальних громад знаходиться у фокусі досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців. Теоретичні основи людського капіталу як фактора територіального розвитку ґрунтовно розглянуті у працях К. Флора та Я. Флора [9], Д. Матос [10], які заклали фундаментальні підходи до розуміння економічної цінності людських знань, умінь і компетенцій у комплексі з іншим потенціалом, доступним на рівні територій.

Серед вітчизняних дослідників вагомий внесок у розробку даної проблематики зробили О. Ф. Демченко [1], І. Д. Дзвінчук [2], О. Ю. Могилевська [3], С. А. Павловський [3], Т. В. Сокольська та ін. [11], С. Ю. Ціпоренко [3], які розвинули концептуальні підходи до формування та використання людського капіталу в стратегії територіального розвитку. Однак, незважаючи на значний науковий доробок, питання формування ефективних стратегій розвитку людського капіталу територіальних громад в умовах сучасних викликів потребують подальшого дослідження. Зокрема, недостатньо розкритими залишаються питання комплексного підходу до

розвитку людського капіталу в контексті взаємодії з іншими формами капіталу громади у стратегії соціально-економічного розвитку територій, що зумовлює актуальність цього дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз ролі людського капіталу в стратегії розвитку територіальних громад та визначення підходів до його ефективного формування та використання в умовах сучасних викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою ефективного реагування на мінливі ринкові умови, аналізу зовнішніх можливостей та загроз, ідентифікації ключових проблем та визначення пріоритетних напрямів розвитку регіонів в Україні розробляють основний довгостроковий стратегічний документ — стратегію розвитку певної області на період до 2027 року, який враховує наявні в області ресурси та найсприятливіші умови для перспективного розвитку регіону [6, с. 2].

Прийняття стратегії є фундаментом для формування цілісної системи стратегічного планування, оскільки

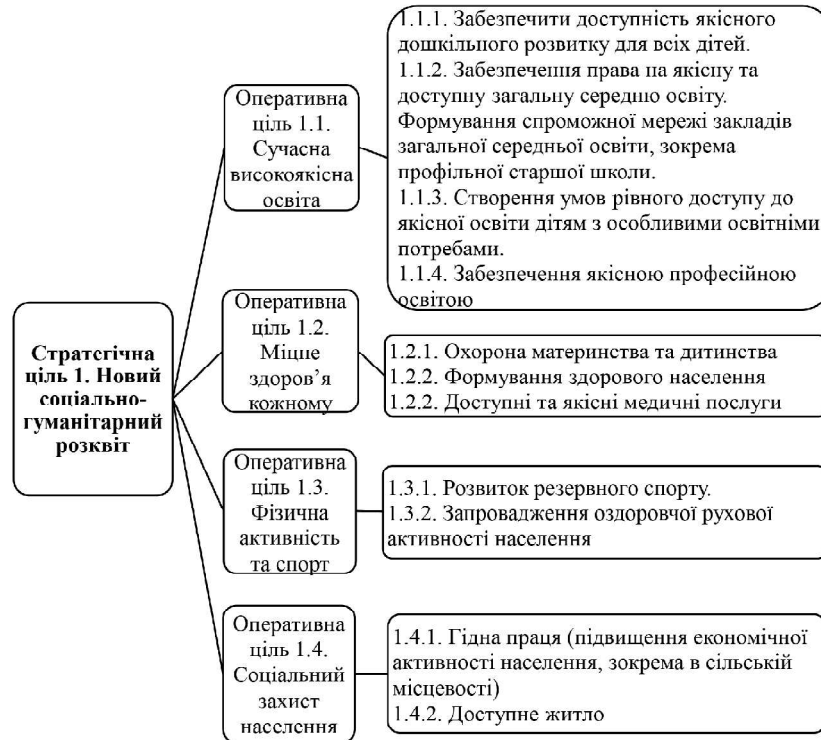

Рис. 2. Стратегічні, оперативні цілі та завдання розвитку людського капіталу Одеської області

Джерело: сформовано на основі [7, с. 67].

є результатом роботи різних суб'єктів регіонального розвитку: від обласної ради і обласної державної адміністрації до представників асоціацій підприємців, громадськості та науковців та передбачає впровадження комплексу заходів, які через максимальне використання внутрішнього потенціалу забезпечать досягнення стратегічних цілей та створять безпечне середовище з високою якістю життя в регіоні [7, с. 4].

Державною політикою регіонального розвитку [5] передбачено забезпечення спроможності, підвищення конкурентоспроможності та збалансування регіонів, посилення людського потенціалу за рахунок ключових точок: розвитку сільських територій; розвиток секторів економіки (стимулювання точок зростання і їх відносин із периферією); захисту навколишнього середовища; розвитку людських ресурсів і зайнятості; соціальна згуртованість, територіальна інтеграція і кооперація. Відповідно до цього, кожна з областей, формуючи стратегію свого розвитку повинна враховувати аспекти посилення людського капіталу. Щоб з'ясувати на скільки це положення реалізуються на практиці, проаналізуємо стратегії розвитку областей Причорноморського економічного району, який охоплює Миколаївську, Одеську та Херсонську області, в контексті відтворення людського капіталу.

Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року включно [6, с. 71—72] визначає, що "пріоритетним напрямом майбутнього розвитку регіону в соціальному вимірі буде розвиток людського капіталу та підвищення якості життя мешканців області" і "саме тому система цілей і завдань у цій сфері охоплює діяльність у різних сферах соціально-економічного життя мешканців області, серед яких: забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної освіти,

соціальних послуг, популяризація здорового способу життя, розбудова комунальної інфраструктури та забезпечення екологічної безпеки" (рис. 1).

Очікується, що реалізація цих завдань сприятиме: розвитку культурно-мистецьких та культурно-просвітницьких закладів, розширенню переліку їх послуг; збільшенню кількості, підвищенню якості та доступності культурних послуг для розвитку людського капіталу через стимулювання створення та споживання культурних послуг, розширення доступу до культурно-мистецьких надбань; формуванню іміджу Миколаївщини шляхом організації культурно-мистецьких заходів, презентації творчих проєктів на всеукраїнському та міжнародному рівнях; створенню умов для виявлення, розширення та використання культурно-просвітницького, туристичного, економічного та іншого потенціалу об'єктів культурної спадщини; створенню ефективної системи охорони культурної спадщини; збереженню унікальних, рідкісних практик і технік народної творчості; запровадженню інновацій, креативних індустрій, у культурно-мистецькому процесі, що відповідають викликам ХХІ століття; підтримці та розвитку обдарованих дітей і молоді; збереженню міжнародного миру та злагоди в регіоні; налагодженню системної комунікації "суспільство-влада"; задоволенню інформаційних потреб усіх соціальних груп населення незалежно від віку, статі, статусу, рівня освіти, релігійних, етнокультурних уподобань та інших особливостей; розширенню випуску місцевої книжкової продукції, зокрема, краєзнавчого, освітнього, патріотично-громадянського спрямування тощо [6, с. 86—87].

Стратегія розвитку Одеської області на період 2021—2027 років [7] найважливішою стратегічною ціллю визначає забезпечення нового соціально-гумані-

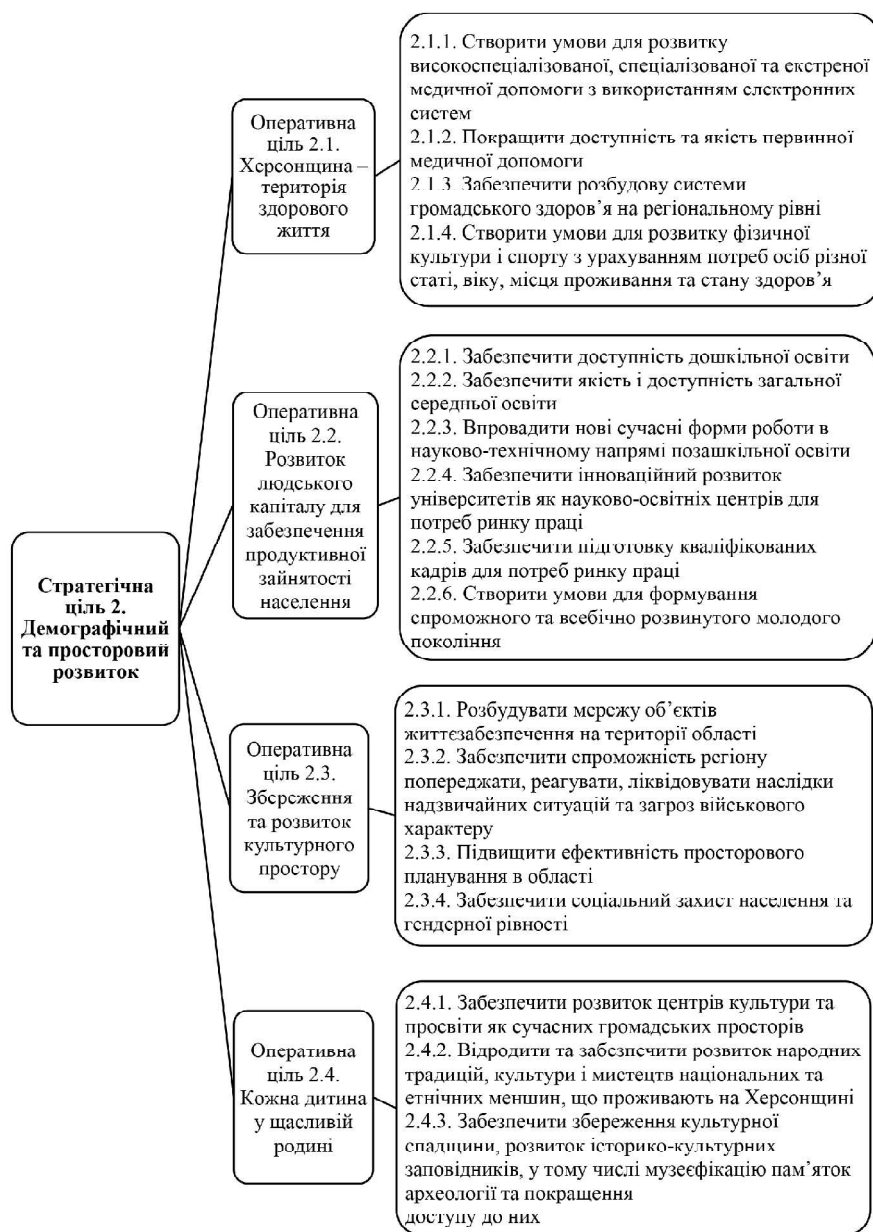

Рис. 3. Стратегічні, оперативні цілі та завдання розвитку людського капіталу Херсонської області

Джерело: сформовано на основі [8, с. 185—198].

тарного розвитку шляхом забезпечення сучасної якісної освіти, міцного здоров'я, сприяння розвитку фізичної культури і спорту, гарантії соціального захисту населення (рис. 2). Реалізація стратегії спрямована на перетворення Одеської області на регіон з передовими соціальними стандартами, конкурентоспроможною освітою, ефективною системою охорони здоров'я та всебічними можливостями для розвитку особистості. Особливий акцент робиться на підтримці молоді, створенні умов для активного довголіття та забезпеченні соціальної інклюзивності різних верств населення.

Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021—2027 років стратегічною метою передбачає "збереження та розвиток унікального людського капіталу і природних ресурсів Херсонщини як конкурентоздатної території Східної Європи, де люди щасливо живуть, успішно працюють та зручно подорожують" [8, с. 166].

Відповідно до цього, стратегічна ціль "Демографічний та просторовий розвиток" передбачає стабілізацію демографічних процесів через створення в області умов для забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної, перспективної освіти молоді, соціальних послуг, популяризації здорового способу життя, розвитку регіонального ринку праці, розбудови комунальної інфраструктури та зміцнення громадянської безпеки (рис. 3). Збереження та розвиток людського капіталу, підвищення якості життя населення Херсонської області визначено важливою складовою місцевої політики.

Аналіз стратегічних документів Миколаївської, Одеської та Херсонської областей виявляє спільну концептуальну основу регіонального розвитку, центральною ланкою якої є людський капітал. Незважаючи на локальні особливості кожного регіону, стратегії мають

Рис. 4. Концепція капіталів громади

Джерело: сформовано на основі [10, с. 3].

соціально орієнтований характер, що передбачає комплексний підхід до розвитку людського потенціалу. При цьому ключові пріоритети регіональних стратегій включають: забезпечення якісної освіти та всебічний розвиток особистості; модернізацію системи охорони здоров'я; підтримку молоді та соціально вразливих верств населення; розвиток культурної інфраструктури; створення сприятливих умов для професійної самореалізації; забезпечення соціальної інклюзивності. Спільною рисою стратегій є орієнтація на підвищення якості життя населення, розширення можливостей для особистісного зростання та професійного розвитку.

Проте з точки зору забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад такий підхід є дещо обмежений, оскільки зосереджується переважно на соціальній складовій розвитку людського капіталу. На наш погляд, він має урахувати економічний, соціальний, інфраструктурний, інституційний, екологічний, інноваційний та специфічний регіональний аспекти [4, с. 6]. Для цього можна взяти за основу комплексний підхід Концепції капіталів громади (Community Capitals Framework, CCF), вперше розробленою американськими економістами Корнелією та Яном Флорою [9] як альтернативний підхід до стратегічного планування та вимірювання стану розвитку громад. Вона розглядає розвиток територіальних громад через взаємопов'язані форми семи основних капіталів територіальних громад (рис. 4), серед яких людський капітал виступає каталізатором сталого соціально-економічного розвитку.

Відповідно до цієї концепції:

— природний капітал включає: навколишнє середовище громади, річки, озера, ліси, дику природу, ґрунт, погоду та природну красу [10, с. 3].

— культурний капітал охоплює: етнічні фестивалі, багатомовне населення, традиції, культурну спадщину або сильну трудову етику;

— людський капітал: включає в себе навички та здібності мешканців, а також здатність отримувати до-

ступ до зовнішніх ресурсів та знань з метою покращення розуміння та визначення перспективних практик (освіта, охорона здоров'я, навички та молодь). Людський капітал також стосується здатності лідерів "вести за собою", зосереджуватися на перевагах, бути інклюзивними та партисипативними, а також бути проактивними у формуванні майбутнього громади чи групи;

— соціальний капітал: відображає зв'язки між людьми та організаціями;

— політичний капітал визначає здатність впливати на стандарти, правила, норми та їх дотримання. Він відображає доступ до влади та впливових осіб, включаючи урядування, а також важелі впливу на місцеві компанії;

— фінансовий капітал включає: фінансові ресурси, доступні для інвестування в розбудову спроможності громади, страхування розвитку бізнесу, підтримки громадського та соціального підприємництва, а також накопичення багатства для майбутнього розвитку громади;

— інфраструктурний капітал — інфраструктура, яка підтримує громаду, включаючи телекомунікації, промислові парки, транспортне сполучення, водопровідні та каналізаційні системи, соціальна інфраструктура тощо [10, с. 4].

При цьому людський капітал є ключовим компонентом розвитку громади, включаючи знання та компетенції населення, здоров'я та фізичний потенціал, освітній рівень, професійні навички та лідерські здатності. У взаємодії з іншими формами капіталу людський потенціал набуває особливого значення. Соціальний капітал формується через розвиток мереж соціальної взаємодії, комунікативних компетенцій та створення горизонтальних і вертикальних зв'язків. Культурний капітал збагачується завдяки збереженню та трансляції культурних цінностей, розвитку креативних індустрій та формуванню локальної ідентичності. Політичний капітал посилюється через активну громадянську позицію, участь у місцевому самоврядуванні та розвиток інституційної спроможності.

Економічний вимір людського капіталу проявляється у посиленні фінансового капіталу через підприємницьку активність, інноваційність економічних рішень та створення доданої вартості. Інфраструктурний капітал трансформується завдяки впровадженню технологічних рішень, просторовому плануванню та розвитку інфраструктури. Природний капітал збагачується через формування екологічної свідомості, впровадження технологій сталого природокористування та адаптації до кліматичних змін.

Завдяки такому взаємозв'язку людського капіталу з іншими капіталами можна досягти значного підвищення конкурентоспроможності територіальних громад за рахунок забезпечення:

- Економічного зростання та конкурентних переваг, адже добре освічена та кваліфікована робоча сила є продуктивнішою, інноваційною та адаптивною, що робить територію конкурентоспроможнішою у світовій економіці та приваблює інвестиції.

- Покращення якості життя: вищий рівень освіти, кращі показники здоров'я та ширші можливості сприяють підвищенню рівня життя та загального добробуту мешканців території.

- Соціальної згуртованості та зменшення нерівності: інвестиції у розвиток людського капіталу для всіх верств населення можуть допомогти зменшити соціальну нерівність та сприяти створенню інклюзивного та згуртованого суспільства.

- Інноваційної активності та технологічного прогресу: кваліфіковане та обізнане населення краще підготовлене для стимулювання інновацій, впровадження нових технологій та створення нових рішень для місцевих і глобальних викликів.

- Стійкості та адаптивності: територія з потужною базою людського капіталу є стійкішою до економічних потрясінь і здатною краще адаптуватися до мінливих воєнно-політичних, соціально-економічних та інших обставин.

Таким чином, розвиток людського капіталу має стати головним аспектом у стратегіях розвитку регіонів та територіальних громад відповідно і вимагає довгострокових інвестицій в людей, які проживають на території, визнаючи, що їхні навички, знання та здоров'я є найціннішими активами для її сталого прогресу та процвітання. Запровадження комплексного підходу до формування та розвитку людського капіталу може забезпечити синергетичний ефект трансформації всіх форм капіталу, створюючи передумови для сталого, інклюзивного та конкурентоспроможного розвитку громад. Це потребує системної, послідовної та виваженої політики, спрямованої на розкриття потенціалу кожного мешканця та громади в цілому, врахування локальних особливостей та глобальних викликів сучасного світу.

Зважаючи на це, стратегічні пріоритети розвитку людського капіталу охоплюють широкий спектр напрямків: неперервну освіту, адаптивні освітні програми, підтримку молодіжних ініціатив, професійну переорієнтацію, розвиток інноваційної екосистеми, підтримку стартапів, соціальну інклюзію та подолання соціальних бар'єрів, охорона здоров'я та добробут; соціальна інтеграція та розвиток; політика на ринку праці; культурний розвиток.

Для ефективного розвитку людського капіталу територіальних громад доцільно застосовувати такі стратегічні підходи:

- Створення інклюзивної підприємницької екосистеми — підтримка розвитку малого та середнього бізнесу може створити нові робочі місця та стимулювати повернення молоді до громад.

- Інвестиції в освіту та розвиток навичок — розвиток сучасних освітніх програм, професійної підготовки та перепідготовки, адаптованих до потреб місцевого ринку праці, сприятиме формуванню відповідних компетенцій.

- Розвиток соціальної інфраструктури — забезпечення доступу до якісних медичних, культурних та рекреаційних послуг підвищить якість життя та привабливість громади для проживання.

- Стимулювання формування підприємницької соціальної інфраструктури (ПСІ), що сприяє різноманітності та соціальній інклюзії.

- Розвиток цифрових технологій та віддаленої роботи — забезпечення доступу до швидкісного інтернету та розвиток цифрових навичок може дозволити жителям сільських громад працювати віддалено на глобальному ринку праці.

- Сприяння розвитку місцевого самоврядування та громадської участі — залучення мешканців до процесів прийняття рішень та управління громадою посилює відчуття приналежності та відповідальності за спільне благополуччя.

- Розвиток екологічної свідомості — забезпечує раціональне використання та збереження природних ресурсів, підвищення екологічності діяльності та охорони навколишнього середовища.

Механізми реалізації стратегічних цілей має базуватися на принципах партисипативного управління, міжсекторальної взаємодії, цільового фінансування та адаптивного стратегічного планування. Очікувані результати такого підходу включають підвищення якості життя, забезпечення сталого розвитку громад, посилення їх конкурентоспроможності, досягнення соціальної згуртованості та формування інноваційного середовища місцевих спільнот.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

На основі проведеного дослідження встановлено, що людський капітал є визначальним фактором конкурентоспроможності та сталого розвитку територіальних громад України. Аналіз стратегій розвитку областей Причорноморського економічного району виявив спільну соціально орієнтовану концептуальну основу, де центральною ланкою виступає людський капітал. Разом з тим, існуючі стратегічні підходи потребують розширення шляхом впровадження комплексної Концепції капіталів громади, яка дозволяє розглядати людський капітал у взаємозв'язку з природним, культурним, соціальним, політичним, фінансовим та інфраструктурним капіталами.

Для підвищення конкурентоспроможності територіальних громад необхідно застосовувати стратегічні підходи, спрямовані на: створення інклюзивної підприє-

мицької екосистеми, інвестування в освіту та розвиток навичок, розбудову соціальної інфраструктури, стимулювання підприємницької соціальної інфраструктури, розвиток цифрових технологій, посилення місцевого самоврядування та формування екологічної свідомості. Запропонований комплексний підхід дозволить забезпечити синергетичний ефект взаємодії всіх форм капіталу громади, створюючи передумови для інклюзивного та конкурентоспроможного розвитку територій, особливо в умовах воєнного стану та майбутньої післявоєнної відбудови України. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інноваційних механізмів удосконалення державного управління розвитком людського капіталу територіальних громад на основі зазначеного інтегрованого підходу.

Література:

1. Демченко О.В. Фундаментальні засади сталого розвитку як базису формування людського капіталу сільських територій. Економічний простір, 2024, № 193, С. 94—101. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/3156/3599> (дата звернення: 13.04.2025).
2. Дзвінчук Д. І., Бурса О. І. Людський капітал як визначальний чинник розвитку територіальних громад в Україні. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, 2024, № (1 (29), С. 15—23.
3. Могилевська О. Ю., Павловський С. А., Ціпоренко С. Ю. Розвиток інтелектуального капіталу в стратегії розвитку міської території. Київський економічний науковий журнал, 2024, № 5, С. 101—107.
4. Ніколенко Г. Формування методики комплексного оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад. Економіка та суспільство, 2025, (73). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5862/5800> (дата звернення: 17.04.2025).
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n187> (дата звернення: 14.04.2025).
6. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року включно: Рішення Миколаївської обласної ради від 23 грудня 2020 року № 2. URL: <https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decreed/161357-1502602d25ae7f0ce.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).
7. Стратегія розвитку Одеської області на період до 2021-2027 років: Рішення Одеської обласної ради від 3 березня 2020 року № 1228-VII. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/1228-VII1.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).
8. Стратегія розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років: Рішення XXXII сесії обласної ради VII скликання від 20.12.2019 № 1511. URL: <https://khoda.gov.ua/strateg%D1%96ja-rozvitku-2021-2027> (дата звернення: 14.04.2025).
9. Flora, C.B. and Flora J.L. (2013), Rural Communities: Legacy and Change, 4th Edition. Boulder, CO: Westview Press.
10. Mattos, D. (2015), Community Capitals Framework As A Measure Of Community Development. Cornhusker Economics, vol. 811. URL: https://digitalcommons.unl.edu/agecon_cornhusker/811 (дата звернення: 16.04.2025).
11. Sokolska T., Dzhegur G., Polishchuk S., Lobachova S. The Importance of Human Capital in The Formation of Capable United Territorial Communities of Ukraine. Аспекти публічного управління, 2021, Том 9, № 5, С. 36—46.

References:

1. Demchenko, O.V. (2024), "Fundamental principles of sustainable development as a basis for the formation of human capital of rural areas", Ekonomichnyy prostir, vol. 193, pp. 94—101, available at: <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/3156/3599> (Accessed 13 April 2025).
2. Dzvynchuk, D.I. and Bursa, O.I. (2024), "Human capital as a determining factor in the development of territorial communities in Ukraine", Ekspert: paradyhmy iurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia, vol. (1 (29), pp. 15—23.
3. Mohylevs'ka, O.Yu., Pavlovs'kyj, S. A. and Tsiporenko, S.Yu. (2024). "The development of intellectual capital in the strategy of urban territory development", Kyivs'kyj ekonomichnyj naukovyj zhurnal, vol. 5, pp. 101—107.
4. Nikolenko, H. (2025), "The formation of a methodology for a comprehensive assessment of the competitiveness of territorial communities", Ekonomika ta suspil'stvo, vol. 73, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5862/5800> (Accessed 17 April 2025).
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021—2027", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n187> (Accessed 14 April 2025).
6. Mykolaiv Regional Council (2020), Decision "Mykolaiv Region Development Strategy for the period up to 2027 inclusively", available at: <https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decreed/1613571502602d-25ae7f0ce.pdf> (Accessed 14 April 2025).
7. Odesa Regional Council (2020), Decision "Development Strategy of Odesa Oblast for the period up to 2021—2027", available at: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/1228-VII1.pdf> (Accessed 14 April 2025).
8. Kherson Regional Council (2019), Decision "Kherson Region Development Strategy for 2021—2027", available at: <https://khoda.gov.ua/strateg%D1%96ja-rozvitku-2021-2027> (Accessed 14 April 2025).
9. Flora, C.B. and Flora, J.L. (2013). Rural Communities: Legacy and Change, 4th Edition, Westview Press, Boulder, USA.
10. Mattos, D., (2015), "Community Capitals Framework As A Measure Of Community Development", Cornhusker Economics, vol. 811, available at: https://digitalcommons.unl.edu/agecon_cornhusker/811 (Accessed 16 April 2025).
11. Sokolska, T., Dzhegur, G., Polishchuk, S. and Lobachova, S. (2021), "The Importance of Human Capital in The Formation of Capable United Territorial Communities of Ukraine", Aspekty publicznego upravlinnia, vol. 9, no. 5, pp. 36—46.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2025 р.